

ГОРБАЧОВА О.Ю.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Криворізького державного педагогічного університету, м. Кривий Ріг

СИСТЕМА ТЬЮТОРСЬКОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГА

Дослідження проблем професійного становлення студентів – майбутніх практичних психологів за умови навчання на подвійних спеціальностях, дозволило з'ясувати, що всі рівні професійної підготовки потребують подальшого дослідження в напрямку методологічного обґрунтування та практичного супроводу. Одержані дані поставили на чергу розв'язання проблеми психологічного супроводу процесу професійного становлення студентів, що здобувають спеціальність «психолог» як додаткову. Окрім зазначеного, в проблемному полі дослідження інструментальна складова, тобто дієвий засіб професійного становлення психолога в умовах навчання в вищій школі. У статті представлено спробу розв'язку окресленої проблеми через організацію тьюторського супроводу професійного становлення студентів-психологів, що відбувається в умовах навчання на подвійній спеціальності.

Ключові слова: *тьюторський супровід, професійне становлення, тьютор, тьюторнат, професійна ідентичність, професійна компетентність, професіоналізація, психолог.*

Постановка наукової проблеми. Ураховуючи широкий попит абітурієнтів на подвійні спеціальності, більшість ВНЗ України пропонують професіональне становлення протягом визначеного строку навчання одразу за двома спеціальностями. Зазначене є причиною деформацій професійної ідентичності студентів у процесі професіоналізації, а відтак потребує дослідження з метою обґрунтування механізмів підтримки професійного визначення на шляху до професійного становлення особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема тьюторства широко представлена в працях зарубіжних учених, зокрема М. Бейнтон, Ч. Ведемееер, Р. Гаррісон, Е. Гордон, Д. Дьюї, Г. Кавелті, Дж. Каган та ін., в яких детально описано механізм здійснення підтримки особистості в нових соціальних умовах. Однак подальшого дослідження потребує проблем тьюторства у вищій школі, зокрема специфіки його організації для студентів, що здобувають вищу освіту за двома спеціальностями.

Ураховуючи зазначене, **метою** нашого дослідження є теоретично обґрунтувати та методологічного представити тьюторство в процесі професіоналізації студента – майбутнього психолога.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Обмежуючи вибірку дослідження студентами – майбутніми практичними психологами, що здобувають цю спеціальність

як додаткову (далі студенти), ми вважаємо за необхідне зробити наступні уточнення: тьюторський супровід професійного становлення студентів повинен здійснюватися в межах напрямів підготовки. Так, наприклад, для студентів, що навчаються за напрямом підготовки «Початкова освіта» з додатковою спеціальністю «психологія» тьютором повинен стати студент випускного курсу цього ж напрямку підготовки. Такий підхід, до організації тьюторства орієнтований на основні характеристики студентської групи (спільна діяльність, спільна професійна спрямованість, спільна мета навчання і т.ін.).

Окрім зазначеного таке уточнення в організації тьюторського супроводу орієнтоване на потенціал сумісного учіння, що, на нашу думку, має створити єдине для всіх учасників тьюторської взаємодії смислове поле.

Потенціал тьюторства у напрямку професійного становлення студента може бути реалізований в таких напрямках:

- 1) супровід професійного становлення студентів першого, другого та третього курсів;
- 2) активізація «психолога-професіонала» – студентів четвертого і п'ятого курсів.

Розглянемо детальніше зміст кожного з виокремлених напрямків тьюторства.

Супровід професійного становлення студентів передбачає розв'язування таких *проблем*, що по чергово з'являються протягом перших трьох курсів навчання у вузі:

- адаптація до умов вищого навчального закладу, що передбачає підтримку / формування позитивної мотивації учіння та спрямованістю на здобуття професії;
- організація навчання;
- професійне самовизначення – формування готовності до самостійної організації професійного становлення.

Виокремлені проблеми професійного становлення студентів можуть бути уточнені через *задачі тьютора*, реалізація яких і буде змістом тьюторської взаємодії. До таких задач слід віднести:

1. Допомога в організації навчальної діяльності: обговорення змісту курсу, навчальних дисциплін; орієнтування в розкладі та студентському містечку; розвиток навичок опрацювання наукової та науково-методичної літератури.

2. Ознайомлення з усіма напрямками активності студента: навчальна, культмасова, спортивна, наукова.

3. Залучення до участі у заходах різного змісту: навчальні, виховні, наукові.

4. Консультації з профільних дисциплін.

5. Вивчення динаміки показників професійного становлення тьютора (мотивів учіння, професійної компетентності, професійної ідентичності) та їх аналіз з метою формування чітких уявлень в останнього про власний потенціал та досягнення.

6. Допомога у самопізнанні та саморозкритті, що дозволить відбутися змінам в особистості самого майбутнього психолога.

Розв'язок окреслених задач повинен за результат мати професійне самовизначення, або за О. І. Сосландом – кристалізацію [1], як особистісну трансформацію у напрямку усвідомлення та прийняття свого професійного призначення.

Реалізація тьюторства в межах супроводу професійного становлення студента здійснюється через такі механізми впливу кожного з учасників цієї взаємодії: ідентифікації себе з іншими студентами спільного напрямку підготовки; рефлексії як осмислення тьютором причин невдач і досягнень в оволодінні професією; емоційної підтримки.

До основних вимог реалізації тьюторства в зазначеному напрямку слід віднести:

- умотивованість усіх суб'єктів тьюторського супроводу;
- ініціативність тьютора у власному професійному становленні;
- систематичність і комплексність реалізації тьюторського супроводу.

Теоретичний аналіз тьюторства дав змогу розробити програму впровадження тьюторського супроводу студентів I-III курсів. Програма складається з чотирьох блоків, кожен з яких змістовно і функціонально відрізняється (табл.1).

Реалізація програми розрахована на впровадження протягом трьох перших курсів навчання в вищій школі і передбачає таке закріплення тьюторських позицій, при якому тьюторський супровід реалізується одним і тим самим тьютором (рис.1).

Таблиця 1.

Структура тьюторського супроводу професійного становлення студента – майбутнього психолога.

№ з/п	Блок	Зміст
1.	Орієнтувальний	Усвідомлення студентами потреби в тьюторі, якісна оцінка проблем професійного становлення.
2.	Проектувальний	Побудова індивідуальної освітньої програми тьюторанта через професійне самовизначення, підвищення пізнавального інтересу та тьюторське консультування.
3.	Рефлексивний	Аналіз досягнутого результату в освітній програмі та професійному становленні, зіставлення очікувань та реальних досягнень тьюторанта ним самим та тьютором.
4.	Регулятивний	Корекція освітньої програми; визначення подальших перспектив професійного становлення, що потребує / не потребує тьюторського супроводу.

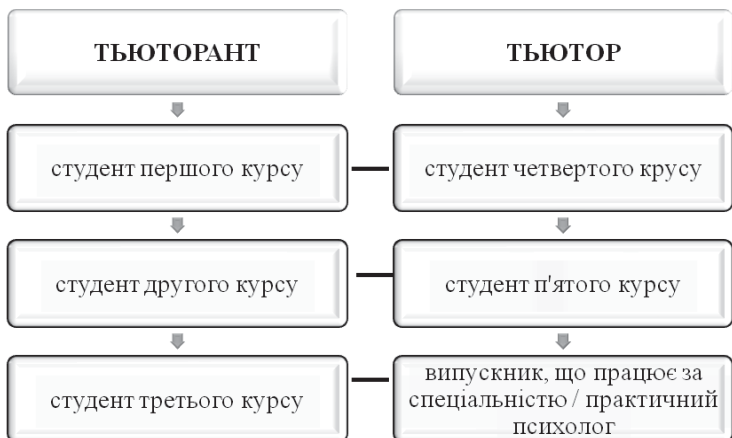

Рис.1. Схематичне зображення закріплення тьюторських позицій

Реалізація програми тьюторського супроводу передбачає такі форми роботи, як: консультації, тренінг, колоквіуми, тьюторіали. Консультації є реакцією тьютора на запит тьюторанта щодо будь-якої складової студентського життя. Тренінги спрямовано на: усвідомлення власного ставлення до професії «психолог», а також місце психології в житті людини; аналіз учіння у вищій школі з позиції професійного становлення та вироблення власного еталону професійної підготовки. Колоквіуми дозволяють розширити освітнє поле тьюторанта, адже являють собою тематичні зустрічі з профільних дисциплін. Розвиток розумових, комунікативних та рефлексивних здібностей є завданням тьюторіалів, що проводяться у невеликих групах та передбачають активізацію особистісного і професійного потенціалу.

Орієнтувальний блок. Професійне становлення повинно вибудовуватися на позитивній мотивації, як усвідомлення кінцевого результату та співвіднесення його з індивідуальними потребами та мотивами.

Метою орієнтувального блоку є виявлення тьюторантів та формування мотивації до участі в програмі тьюторського супроводу.

Основні завдання орієнтувального блоку:

1. Діагностика показників професійного становлення (мотивів учіння, професійної компетентності, професійної ідентичності).
2. З'ясування очікувань тьюторанта від навчання у вищій школі.
3. Узгодження дій тьютора та тьюторанта, складання графіку зустрічей, обрання спільних задач та видів студентської діяльності.

Виявлення потенційних тьюторантів вважаємо за доцільне проводити в два етапи:

I етап - наприкінці першого семестру навчання у вищій школі, що пов'язане з визначенням дезадаптованих, а отже таких, які потребують підтримки студентів. Саме такий період, що визначається першим семестром навчання у вузі, є достатнім для набуття досвіду і вироблення на його основі стратегії поведінки в нових соціальних умовах. Пропонований інструментарій: методика дослідження соціально-психологічної адаптації першокурсників Б. Г. Мещерякова, Г. І. Соболева.

II етап – наприкінці другого семестру, передбачає вивчення показників професійного становлення. Пропонований інструментарій: шкала академічної мотивації (Т. О. Горєєва, О. А. Сичов, Є. М. Осін); опитувальник професійної ідентичності У. С. Родигіної; експертні оцінки (академічна успішність з профільних дисциплін).

Зміст *проектувального блоку* спрямовано на формування здатності до усвідомленого планування професійного розвитку та готовності корегу-

вати освітній простір та перспективи відповідно до індивідуальних показників та професійних досягнень.

Основні *завдання* проєктувального блоку:

1. Формування та підтримка готовності до співпраці з тьютором через узгодження внутрішньої (бажання клієнта, його індивідуальні можливості та ін.) та зовнішньої (нагальна ситуація) реальності.
2. Перетворення реальності через оптимізацію професійних цілей.
3. Підвищення пізнавального інтересу до професії через розширення уявлень про напрямки роботи та можливості професійної самореалізації.
4. Розробка індивідуальної освітньої програми.

Метою *рефлексивного блоку* є встановлення міри відповідності поставлених цілей та досягнень тьюторанта в межах власного освітнього простору.

Основні *завдання* рефлексивного блоку:

1. Аналіз результатів тьюторанта через контрольне вивчення показників професійного становлення та зіставлення їх з вихідними.
2. Створення ситуацій з рефлексивним потенціалом.
3. Визначення позитивних та негативних чинників професійного становлення тьюторанта.

Регулятивний блок передбачає інтеріоризацію значимості професійної освіти та активізацію власного організаційного потенціалу тьюторанта.

Основні *завдання* регулятивного блоку

1. Стимулювання активності тьюторанта з вироблення подальших стратегій професійного становлення.
2. Аналіз запропонованої тьюторантом низки заходів підвищення показників професійного становлення.
3. Вивчення динаміки показників професійного становлення мотивів учіння, професійної компетентності, професійної ідентичності).
3. Формування тьюторської позиції «тьютор» у тьюторанта.
4. Діагностика тьюторського потенціалу.

Останній блок тьюторського супроводу цього напрямку передбачає дослідження тьюторського потенціалу, тобто визначення тьюторантів, які вже не потребують підтримки і готові до надання її студентам молодшим курсів.

Визначення тьюторів проводиться за методиками запропонованими до другого етапу діагностики тьюторантів (див. орієнтувальний блок).

Активізація «психолога-професіонала» як один з напрямків реалізації тьюторського супроводу в межах вищого навчального закладу виходить з розгляду тьюторства як «плацдарму» для випробовування власних професійних сил студентами – майбутніми практичними психологами, чим і визначає його специфіку.

Цей напрямок тьюторства професійного становлення студента реалізується через розв'язування таких задач:

1. Відбір тьюторів за наслідками діагностики.
2. Підготовка тьюторів до здійснення тьюторського супроводу студентів (формування тьюторської позиції, ознайомлення з основними видами діяльності та методами роботи тьютора, розширення навичок надання соціальної / психологічної допомоги).
3. Створення умов для можливості реалізації професійних знань, умінь та навичок студента спеціальності «психологія».

Розв'язання виокремлених задач передбачено в трьох блоках пропонованої нами програми підготовки тьютора (табл. 2).

Таблиця 2.

Структура підготовки тьютора

№ з/п	Блок	Зміст
1.	Діагностичний	Вивчення тьюторського потенціалу студентів
2.	Компетентнісно-рольовий	Формування обізнаності в сфері тьюторства та озброєння арсеналом ролей тьютора
3.	Рефлексивний	Аналіз та оцінка особистісного та професійного росту тьютора

Реалізація програми визначається межами навчання у вищій школі і розрахована на останні роки навчання (ступінь «Бакалавр», науковий ступінь «Магістр»).

Діагностичний блок метою має дослідження показників професійного становлення студентів – потенційних тьюторів.

Основні завдання діагностичного блоку:

1. Діагностика індивідуальних та професійних даних потенційних тьюторів.
2. Зіставлення індивідуальних показників тьютора та тьюторанта з метою створення «робочих діад».

Діагностика студентів на посаду тьютора відбувається наприкінці третього курсу і передбачає застосування методик зазначених в другому етапі діагностики тьюторантів. Слід зазначити, що тьюторство здійснюється тільки на добровільній основі, а тому відбір тьюторів передбачає опитування, метою якого є виявити бажання надавати допомогу такого роду.

Окрім цього діагностика, на нашу думку повинна включати інструмент для визначення професійного росту тьютора, що визначено в завданнях цього напрямку тьюторства. Зазначена спрямованість діагностики дасть змогу проаналізувати та довести правомірність розгляду тьюторства як дієвого засобу професійного становлення психолога. Ми пропонуємо скористатися «Міні-тестом Л. Б. Шнейдер» [2] на етапі відбору тьюторів та після впровадження тьюторства ними. Ця методика дозволяє здійснити самооцінювання студентом самого себе за такими критеріями: професійна компетентність та професійне Я; особистісні якості.

Не менш важливим напрямом діагностики вважаємо вивчення індивідуальних особливостей тьютора та тьюторанта. Адже, як показали дослідження багатьох учених (Г. Айзенк, А. К. Байметов, Д. Б. Боговяленька, В. П. Бояринцев та ін.), властивості нервової системи визначають індивідуальний стиль учбової діяльності за такими характеристиками, як:

- швидкість висунення гіпотез;
- творчий / репродуктивний характер;
- форма здійснення: індивідуальна, групова;
- інтенсивність – урівноваженість занять та відпочинку;
- ефективність.

Усі зазначені характеристики учбової діяльності повинні враховуватися, на нашу думку при створенні «тьюторських діад», як прогнозування ефективності їх роботи.

Для вивчення індивідуальних особливостей суб'єктів тьюторської взаємодії пропонуємо використовувати опитувальник формально-динамічних властивостей індивідуальності В. М. Русалова, що дасть змогу їх комплексно дослідити, а відтак дозволить ґрунтовно підійти до закріплення тьюторів за тьюторантами.

Компетентнісно-рольовий блок орієнтує на розгляд тьютора як фасилітатора, який не лише виводить на рівень свідомості особливості тьюторанта, створює умови для сумісної рефлексії, але й сам є прикладом професіонала.

У межах компетентнісно-рольового блоку доцільним вважаємо проведення з відібраними за наслідками діагностики тьюторами тренінгу про-

фесійної ідентичності, що на нашу думку сприятиме розвитку основних компетенцій психолога.

Окрім досвідченості тьютор повинен володіти всім арсеналом ролей (навчальний тьютор, тьютор в дослідницькій діяльності, тьютор в проєктній діяльності, тьютор – соціальний продюсер, тьютор професійного самовизначення), що дозволить реалізувати індивідуальний підхід та скорегувати, у разі необхідності, стратегію тьюторства.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Пропонована система тьюторського супроводу має, на наш погляд, забезпечити ефективне входження студента в професію, а також продуктивне становлення їх як професіоналів. Окрім зазначеного, дозволяє представити процес професіоналізації цілісно та системно. Подальші дослідження тьюторського супроводу професійного становлення студентів на подвійних спеціальностях вбачаємо в наступному:

- розробити зміст тренінгу професійної ідентичності тьюторів;
- зробити добірку практичного інструментарію роботи тьютора (діагностичний, розвивальний);
- емпірично дослідити ефективність пропонованих програм упровадження тьюторського супроводу (професійного становлення студента – майбутнього психолога та підготовки тьютора).

Список використаних джерел

1. Сосланд А. И. Харизматическая личность в психотерапии / А. И. Сосланд // Московский психотерапевтический журнал. – 1997. – № 33. С.152-191.
2. Тренинг профессиональной идентичности: руководство для преподавателей вузов и практикующих психологов / [автор-составитель Л. Б. Шнейдер]. – М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2008. – 208 с.

Транслітераційний переклад списку використаних джерел

1. Sosland A. I. Harizmaticheskaja lichnost' v psihoterapii / A. I. Sosland // Moskovskij psihoterapevticheskij zhurnal. – 1997. – № 33. S.152-191.
2. Trening professional'noj identichnosti: rukovodstvo dlja prepodavatelej vuzov i praktikujushhijh psihologov / [avtor-sostavitel' L. B. Shnejder]. – М.: Moskovskij psihologo-social'nyj institut; Voronezh: NPO «MODJeK», 2008. – 208 s.

Горбачева О.Ю. Система тьюторського супроводження професійного становлення психолога

Исследование проблем профессионального становления студентов – будущих практических психологов при условии обучения на двойных специальностях, позволило выяснить, что все уровни профессиональной подготовки требуют дальнейшего исследования в направлении методологического обоснования и практического сопровождения. Полученные данные поставили на очередь решение проблемы психологического сопровождения процесса профессионального становления студентов, получающих спе-

циальность «психолог» как дополнительную. Кроме указанного, в проблемном поле исследования инструментальная составляющая, то есть действенное средство профессионального становления психолога в условиях обучения в высшей школе. В статье представлена попытка решения обозначенной проблемы через организацию тьюторского сопровождения профессионального становления студентов-психологов, которое происходит в условиях обучения на двойной специальности.

Ключевые слова: *тьюторское сопровождение, профессиональное становление, тьютор, тьюторнат, профессиональная идентичность, профессиональная компетентность, профессионализация, психолог.*

Horbachova Olga, System of tutoring support for a psychologist professional development

Investigation of the issues of professional formation of students - future practical psychologists in the context of training in dual specialties - made it possible to find out that all levels of vocational training require further research in the direction of methodological justification and practical support. Thus, such motives as «becoming an expert» and «gaining knowledge» were equally significant for the students; most students showed an average level of professional competence, and professional identity is mostly diffusive. The obtained data enqueued the solution of the problem of psychological support for the process of professional development of students receiving the additional specialty «psychologist». In addition to this, an instrumental component is included in the sphere of research, that is, an effective tool for professional development of a psychologist in the conditions of studying in a higher school. The article presents an attempt to solve the indicated problem through organization of tutoring accompanying the professional formation of students-psychologists, taking place in conditions of training in a dual specialty. The author offers a meaningful presentation of the main directions for realizing the potential of tutoring in students' professional development. The aforesaid made the basis of the author's program of tutor support for students, including such blocks as: orientation, projecting, reflexive, regulatory. The article attempts to present a training program for tutors, which provides for three main blocks: diagnostic, competent-role, reflexive.

Keywords: *tutoring, professional development, tutor, tut, professional identity, professional competence, professionalism, psychologist.*